

AKSARAY TÜRKÜLERİNİN ÇEŞİTLİ MOTİF VE UNSURLAR AÇISINDAN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF AKSARAY FOLK SONGS IN TERMS OF VARIOUS MOTIFS AND ELEMENTS

İlgım KILIÇ TAPU* – Pınar ŞAHİN**

ÖZ: Toplumun en önemli kültürel değerlerinden bir tanesi türkülerdir. Türküler binlerce yıl boyunca oluşup gelişmiş ve zenginleşerek günümüze kadar ulaşmıştır. Anadolu insanını anlamak için türkülerle bakmak ve bu türkülerin verdiği mesajları çözümlenmek büyük bir önem taşır. Çünkü Anadolu coğrafyasında hemen hemen her durum türkülerle aktarılmıştır. Türküler o toplumun bir anlamda dilini yansıtır. Böylelikle toplumun yaşadığı acı, sevinç, özlem, gurbet, öfkeler türkülerle dile gelir. Türküler bireysel duyguları yansıttığı kadar toplumsal, sosyolojik, ekonomik, siyasal olayları da içinde barındırır. Belirli bir bölgeye ait türküler benzer ve ortak duygu ve düşünceleri dile getirmesiyle birlikte, sadece bir ilin türkülerinin derinlemesine ele alınması o ile ait kültürel, tarihsel, coğrafi, sosyolojik durumları daha belirgin şekilde gözler önüne serer. Aksaray yöresine ait türkülerde birbirinden farklı ve zengin örnekleriyle araştırmalara değer katan ürünlerden biri olarak görülmektedir. Bu doğrultuda Aksaray kültürünün önemli bir ögesi olan türküler araştırmada derinlemesine incelenmiş, türkülerin kültürel motiflerinin özellikleri sırasıyla betimlenmiştir. Bu araştırmanın amacı; TRT repertuarına kayıtlı olan Aksaray türkülerinin incelenmesi ve bu türkülerin çeşitli motif ve unsurlar açısından ele alınmasıdır. Araştırma literatür taraması yöntemine dayalı, Aksaray ili türkülerini üzerine betimsel bir çalışmadır. Araştırmada öncelikle türkülerin ait oldukları ilçe, türkülerin kaynak kişileri, türkülerin derleyicileri ve türkülerini notaya alan kişiler belirtilmiş, ardından türküler belirli konular doğrultusunda sınıflandırılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu konular öncelikle türkülerde değinilen ana tema olmak üzere; türkülerin ağzı, türkülerde kullanılan hitaplar, giyim ve aksesuar ile ilgili unsurlardır. Araştırmanın evrenini Aksaray yöresine ait tüm türküler, örneklemine ise Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Müzik Dairesi Başkanlığı Nota Arşivine kayıtlı Aksaray yöresi türkülerini oluşturmaktadır. Elde edilen bulguların yüzde frekans dağılımı tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aksaray türkülerini, halk müziği, türkülerin sözleri, türkülerin analizi, türkülerde motif.

ABSTRACT: One of the most important cultural values of the society is folk songs. Folk songs have been formed and developed over thousands of years and have reached today by enriching. To understand the Anatolian people, it is of great importance to look at the folk songs and analyze the messages given by these folk songs. Because almost every situation in Anatolian geography has been transferred to folk songs. Folk songs reflect the language of that society in a

* Prof. Dr. – İzmir Demokrasi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü / İzmir – ilgimkili@gmail.com (ORCID ID: 0000-0001-6566-026X)

** Dr. Öğretim Üyesi – İzmir Demokrasi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü / İzmir – pinar.sahin@idu.edu.tr (ORCID ID: 0000-0001-5259-9519)

This article was checked by Turnitin.

sense. Thus, the pain, joy, longing, expatriation, and anger experienced by the society are expressed in folk songs. Folk songs reflect individual feelings as well as social, sociological, economic and political events. While folk songs belonging to a certain region express similar and common feelings and thoughts, the in-depth examination of the folk songs of only one province reveals the cultural, historical, geographical, sociological situations of that province more clearly. The folk songs of Aksaray region are seen as one of the products that add value to the research with their different and rich examples. In this direction, the folk songs, which are an important element of Aksaray culture, have been examined in depth in the research and the cultural motifs of the folk songs are described in order. The purpose of this research is to examine Aksaray folk songs registered in TRT repertoire and to analyze these folk songs in terms of various motifs and elements. The research is a descriptive study on Aksaray folk songs based on literature review method. In the study, first of all, the district to which the folk songs belong, the source persons of the folk songs, the compilers of the folk songs and the people who wrote the songs were specified, then the folk songs were classified according to certain subjects and examined in detail. These issues are primarily the main theme mentioned in folk songs; and also dialect of the folk song, address used in folk songs, clothing and accessories are related subjects. The universe of the research consists of all the folk songs of Aksaray region, the sample of the research consists of the folk songs of Aksaray region which stored in Turkey Radio and Television Corporation Music Department Nota Archive. Percentage frequency distribution of the findings is presented in tables and interpreted.

Keywords: Aksaray folk songs, folk music, folk lyrics, folk song analysis, motif in folk songs.

1. Giriş

Halk Müziği, bir milletin en önemli kültür hazinelerinden biridir. Ülkemizin geleneksel değerlerini yansıtan Türk Halk Müziği, Türk milletinin hayatını etkileyen tüm olaylardan etkilenmiş ve bu olayları türküler ile dile getirmiştir. Kültürler arası etkili bir iletişim aracı olan türkülerimiz sözlerin ezgisel olarak aktarılmasında ve topluma verdiği mesajlarla ön plana çıkmaktadır. Türk Halk Müziği içerisinde yer alan türkülerimiz sözlerinin yalın, samimi, içten oluşu ve şiirsel yapısıyla geleneksel kültürümüzü ifade eder. Halk müziğinin içinde yer alan türküler; doğduğu coğrafyadaki halkın acı, sevinç, kahramanlık, gurbet, ölüm, sevgi gibi duygularını, toplumsal olayları, olguları ve bunların toplum üzerindeki etkilerini sanatsal bir kaygı taşımadan, yalın bir anlatım şekliyle sözlerle ve ezgilerle anlatır. Türküler; insanoğlunun başına gelen olayları, bunun toplum içindeki iz ve akislerini, insanlığın ortak duygularını, milli karakterini, tarihi olayları konu alan bir kültür hazinesi olarak tanımlanır. (Özbek, 1975: 63) Konusu çoğunlukla aşk üzerine kurulmuş milyonlarca beyitle örülü bir edebiyat, dolaylı olarak toplumun gündelik hayatını en ince detayına kadar gözler önüne serme özelliğine sahiptir (Şentürk, 2015: 141).

Maddi ve manevi değerler bütünü olan kültür, bir toplumu diğerinden farklı kılar. Bu değerler bütünü içinde yer alan türkülerimiz, geçmişti aydınlatarak, milli kültür geleneğini geleceğe aktarır. Başlangıçta bir olay üzerine yakılan türküler daha sonra bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşır. Bu özellikler bakımından türkülerin doğuş sebeplerinin başında; aşk, gurbet, seferberlik, ölüm, doğal afetler, eşkiya baskınları, bir

vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olayları konu aldığı gibi, türküler sevda, şansa küsme, talihe kızma gibi kişisel olayları da içerisinde barındırır (Özbek, 1981: 65) Türküler başlangıçta ferdi özellikler gösterse de zamanla halkın dilinde ve telinde nakış nakış işlenmiş, yeni boyutlar kazanarak çeşitli değişikliklere uğramışlardır (Taş ve Turhan, 2004: 42). Türküler, sosyal yaşamdan izler, çeşitli mesajlar taşıyan halkın sözlü geleneğinden doğan şiirlerdir (Boratav, 1981: 33). Başka bir deyişle; sevinçli/üzüntülü zamanlarda coşku ve heyecanı yansıtan, doğumdan ölüme kadar yaşanan ve iz bırakmış bütün olayları dile getiren manzum ürünlerdir (Balkaya,2013: 92). Diğer bir ifadeyle türküler, Anadolu'daki Türk dili kadar kendine özgü ve köklü bir yapıya sahiptir (Gazimihal, 2006: 125). Millettin belleğini oluşturan bu öğeler, aynı zamanda dönemin tarihi belgeleri niteliğindedir (Bayram, 2015: 114). Sonuç olarak türküler, toplumda yaşananları tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir (Önal, 2013: 37).

Anadolu insanı tarihler boyunca türküyle düşünüp, türküyle söyleşmeyi gelenek haline getirmiştir. Türküleri anlamak Anadolu insanını anlamakla eşdeğerdir. (Bayrak, 1996:17). Anadolu'nun bütün izleri türkülere yansımıştır. Türküler, her ne kadar insanların duygularını yansıtsalar da kökleri bakımından mahalli ve millidirler (Gökçe, 1982:13). Böylelikle her bölgenin kültürel, tarihsel, coğrafi öğeleri o bölgeye ait ortak kültürün bir dili olmuştur. Bu durum İç Anadolu Bölgesi türküleri içinde geçerlidir.

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Niğde ve Aksaray yöresi türküleri, o yörenin kendine özgü kültürel, tarihsel ve coğrafi özelliklerini içinde barındırır (Şarışır, 2006: 185-186). Aksaray, Kapadokya Bölgesi içerisinde yer almış, MÖ. 8000'den itibaren iskân edilmiştir. Neolitik Döneme ait Aşıklı Höyük, Anadolu'daki ilk köy yerleşimlerinden birisidir. MÖ. 3000-2000 yılları arasında Asurlular zamanında en önemli ticaret merkezi, kent merkezi yakınlarındaki Acemhöyük'tür. Daha sonra bu il; 1142 tarihinde Selçuklular tarafından zapt edilmiş ve 1470 yıllarındaki Osmanlı hakimiyetine kadar İlhanlı, Danişmentli, Karamanoğulları egemenliğinde kalmıştır. 1470 yıllarında Aksaray'ı ele geçiren İshak Paşa tarafından, Fatih Sultan Mehmet'in emri ile halkın bir bölümü İstanbul'a nakledilmiştir. Aksaray geçmişten günümüze Hitit, Pers, Hellenistik Dönem (Büyük İskender), Roma, Bizans ve Osmanlı egemenliklerinde kalmıştır. Cumhuriyet dönemine kadar Konya'ya bağlı bir sancak olan Aksaray, 1920 yılında vilayet olmuş, 1933 yılında vilayetliği lağvedilerek Niğde'ye ilçe olarak bağlanmıştır. 15 Haziran 1989 yılında tekrar il olmuştur (URL-1).

Çalışmada Aksaray yöresi türkülerinde bölgesel ve aynı zamanda kültürel özellikleriyle türkülerin sözleri çeşitli motif ve unsurlar açısından incelenmiştir. TRT repertuarında yer alan 12 Aksaray türküsü öne çıkan çeşitli unsurları bakımından ele alınarak sınıflandırılmıştır.

2. Yöntem

Bu araştırmada Aksaray türkülerinin özellikleri aşağıdaki ölçütler doğrultusunda saptanmaya çalışılmıştır:

- Aksaray türkülerinin Aksaray bölge yöresi açısından dağılımı nasıldır?
- Aksaray türkülerinin yaşatılmasında emeği geçen şahsiyetler kimlerdir?
- Aksaray yöresine ait türkü ezgilerinin ölçü yapıları nasıldır?
- Aksaray yöresine ait türkü ezgilerinin ses sınırlarının dağılımı nasıldır?
- Aksaray yöresine ait türkü ezgilerinin makam dizilerinin dağılımı nasıldır?
- Aksaray yöresine ait türkülerin hikayeli-hikayesiz olma durumu nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Aksaray türkülerinin sözlerinde işlenen temaların dağılımı nasıldır?
- Aksaray türkülerinin kadın / erkek söylemine göre dağılımı nasıldır?
- Aksaray türkülerinde kullanılan kadın ve erkek hitaplarının dağılımı nasıldır?
- Aksaray türkülerinde kullanılan kıyafet ve aksesuarların dağılımı nasıldır?
- Aksaray türkülerinin renk, ağaç, hayvan, mekân ve coğrafi öğeler açısından dağılımları nasıldır?

Araştırmanın evrenini Aksaray yöresi türkülerini, örneklemini ise Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Müzik Dairesi Başkanlığı Nota Arşivine kayıtlı Aksaray yöresine ait 12 türkü oluşturmaktadır. Araştırmada verileri elde etmek amacıyla, kaynak tarama yöntemi ve içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler yüzde ve frekans tablosuyla sayısal ifadelerle dönüştürülmüş ve ulaşılan bulgular yorumlanmıştır.

3. Bulgu ve Yorumlar

Bu bölümde, araştırma kapsamında belirlenen ölçütler doğrultusunda, elde edilen veriler bulgulara dönüştürülmüş, tablolarla somutlaştırılıp yorumlanmıştır.

Tablo 1. Aksaray Türkülerinin Aksaray Yöresi İçerisindeki Dağılımı

<i>Bölge Adı</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Aksaray Merkez	4	33,3
Niğde	4	33,3
Konya	2	16,6
Baymış Köyü	2	16,6
<i>Toplam</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

Tablo 1’de görüldüğü gibi, Aksaray türkülerinin yöre içerisindeki dağılımına bakıldığında, Aksaray Merkez ve Niğde türkülerinin %33 ile sayısal

verilerinin aynı olduğu görülmektedir. Ardından Aksaray merkez ilçesine bağlı olan Baymış köyü %16.6 ve Konya ili %16.6 yer almaktadır. Bu bulgulara göre toplam 12 türkünün büyük çoğunluğunun Aksaray Merkez ve Niğde yöresi içerisinde olduğu görülmektedir. Daha önce bahsedildiği üzere Aksaray ili, Cumhuriyet dönemi öncesi Konya, Cumhuriyet Döneminde ise 1933-1989 yılları arasında Niğde iline bağlı bir ilçe durumundaydı. Bu nedenle, Aksaray türkülerinin yörelere göre dağılımı incelendiğinde Konya ve Niğde illerinin de bulunduğu görülmektedir. Bu türküler hem Aksaray hem de Niğde ve Konya türkeleri olarak kayıtlara geçmiştir.

Aksaray türkülerinde bölge adı olarak Niğde ilinin çoğunlukla geçmesi o yörenin ortak kültürünün iç içe olduğunu göstermektedir. Niğde ve Aksaray coğrafi konumu sebebiyle geçit özelliği taşımakla beraber, halk ezgilerini bir yöreden diğerine aktarmakta büyük rol oynamıştır. Niğde ili hakkında yayınlanmış birçok kaynakta da belirtildiği gibi, bu yörenin daha önceden ilçesi olan Aksaray'ın türkülerindeki ortak doku ve mozaik her iki ili bir bütün olarak düşünüp, birlikte değerlendirmekte fayda vardır. (Atılğan, 2002: 4)

Tablo 2. Aksaray Türkülerinin Yaşatılmasında Emeği Geçen Şahsiyetler

<i>Derlemeci Olarak Emeği Geçen Şahsiyetler</i>	<i>Kaynak Kişi Olarak Emeği Geçen Şahsiyetler</i>
Mustafa Sarısözen	Ahmet Gürses
Belkıs Akkale	Mehmet Akça
	Bayram Çalışkan
	Emel Demir yürek
	Mustafa Sarısözen

Tablo 2'de görüldüğü gibi, Aksaray türkülerinin yaşatılmasında, derlemeci olarak emeği geçen şahsiyetler; Mustafa Sarısözen ve Belkıs Akkale'dir. Kaynak kişi olarak sırasıyla; Ahmet Gürses, Mehmet Akça, Bayram Çalışkan, Emel Demir yürek ve Mustafa Sarısözen isimli şahıslar yer almıştır.

Bu bulgular sonucunda hem derlemeci ve hem de kaynak kişi olarak emeği geçen tek kişinin Mustafa Sarısözen olduğu görülmektedir. Derlemeci ve kaynak kişilerin genellikle farklı isimler olduğu görülmekte, derlemeci olarak emeği geçen şahsiyetlerin sayıca azlığı ise dikkat çekmektedir.

Tablo 3. Aksaray Yöresine Ait Türkü Ezgilerinin Ölçü Yapılarının Dağılımı

<i>Ölçü Göstergesi</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
4/4'lük ölçü göstergesi	6	50
2/4'lük ölçü göstergesi	2	16,6
9/8'lik ölçü göstergesi	1	8,3
8/8'lik ölçü göstergesi	1	8,3
7/4'lük ölçü göstergesi	1	8,3
5/4'lük ölçü göstergesi	1	8,3
<i>Toplam</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Aksaray yöresine ait 12 türkünün, ölçü yapılarına bakıldığında, en fazla 6'sında (%50) 4/4'lük ölçünün kullanıldığı, 2'sinde (%16,6) 2/4'lük ölçü sayısının kullanıldığı görülmektedir. Ardından sırasıyla 1'inde (%8,3) 9/8'lik, 8/8'lik, 7/4'lük ve 5/4'lük ölçü yapılarının türkü ezgilerinde kullanıldığı görülmektedir.

Bu bulgular sonucunda Aksaray yöresine ait türkülerde en çok 4/4'lük ölçüye yer verildiği görülmektedir. Bu durum türkülerin genellikle durağan ve basit ölçülerden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 4. Aksaray Yöresine Ait Türkü Ezgilerinin Ses Sınırlarının Dağılımı

<i>Türkü Ezgilerinin Ses Sınırları</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
6 ses sınırından oluşan türkü ezgileri	3	25
7 ses sınırından oluşan türkü ezgileri	2	16,6
10 ses sınırından oluşan türkü ezgileri	2	16,6
12 ses sınırından oluşan türkü ezgileri	2	16,6
4 ses sınırından oluşan türkü ezgileri	1	8,3
9 ses sınırından oluşan türkü ezgileri	1	8,3
11 ses sınırından oluşan türkü ezgileri	1	8,3
<i>Toplam</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

Tablo 4'te görüldüğü gibi, Aksaray yöresine ait ezgilerin ses sınırlarının dağılımı incelendiğinde; türkü ezgilerinin 3'ünün (%25) 6 ses sınırından oluştuğu, 2'sinin (%16,6) 7, 10 ve 12 ses sınırından oluştuğu görülmektedir.

Bu bulgular sonucunda; 12 Aksaray türküsünde ses dağılımının bir oktav (sekiz ses) ses aralığından daha az olduğu dikkat çekmektedir. 6 ses sınırından oluşan türkü ezgilerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir ve bu sebeple türkülerin ses sınırı açısından söylenme kolaylığının olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Aksaray Yöresine Ait Türkü Ezgilerinin Dizilerinin Dağılımı

<i>Makam Dizisi</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
<i>Hüseyini</i> Makam Dizisi veya Dizilerin Bir Bölümünü Kullanan Türkü Ezgileri	3	25
<i>Uşşak</i> Makam Dizisi veya Dizilerin Bir Bölümünü Kullanan Türkü Ezgileri	3	25
<i>Hicaz</i> Makam Dizisi veya Dizinin Bir Bölümünü Kullanan Türkü Ezgileri	2	16,6
<i>Kürdi</i> Makam Dizisi veya Dizilerin Bir Bölümünü Kullanan Türkü Ezgileri	1	8,3
<i>Saba</i> Makam Dizisi veya Dizilerin Bir Bölümünü Kullanan Türkü Ezgileri	1	8,3
<i>Karciğar</i> Makam Dizisi veya Dizilerin Bir Bölümünü Kullanan Türkü Ezgileri	1	8,3
<i>Nihavent</i> Makam Dizisi veya Dizilerin Bir Bölümünü Kullanan Türkü Ezgileri	1	8,3
<i>Toplam</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

Tablo 5'te görüldüğü gibi, Aksaray yöresine ait türkü ezgilerinin dizilerinde ilk sırada %25'inin hüseyini ve uşşak makam dizisinden oluştuğu görülmektedir. İkinci sırada %16,6'sını hicaz makam dizisinin olduğu

saptanmıştır. Türkü ezgilerinin %8.3'ünün kürdi, saba, karcıgar ve nihavent makam dizilerinden oluştuğu görülmektedir.

Bu bulgular sonucunda; Aksaray yöresine ait ezgilerin genellikle hüseyini ve uşak makam dizisinden oluştuğu görülmektedir. Bu makamların kullanımının daha yaygın oluşu, İç Anadolu Bölgesi türkülerinde sıklıkla görülmektedir. Gerek makam yapısı gerekse ses aralığı bakımından türkülerin benzerlik göstermesi, yöresel kültürün ortak özelliklerini ve izlerini yansıttığını düşündürmektedir.

Tablo 6. Türkülerin Hikâyelerinin Olma Durumu

<i>Türkülerin Hikayeli Olma Durumu</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Hikayesiz Türküler	11	91,6
Hikayeli Türküler	1	8,3
<i>Toplam</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

Tablo 6'da görüldüğü gibi Aksaray yöresine ait 12 türküden 11'inin (%91,6) hikayelerinin olmadığı, sadece 1 türkünün (%8,3) ise hikayesinin olduğu saptanmıştır. Bu bulgular doğrultusunda; tek türkünün hikayesi olması dikkat çekmektedir.

Tablo 7. Aksaray Türkülerinin Sözlerinde İşlenen Temaların Dağılımı

<i>Tema</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Aşk - Sevda	10	83,3
Ağıt	1	8,3
Yiğitlik-Kahramanlık	1	8,3
<i>Toplam</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

Tablo 7'de görüldüğü gibi, Aksaray türkülerinin 10'unda (%83,3) aşk ve sevda konulu temaların işlendiği görülmektedir. Diğer türkülerin sözlerinde işlenen farklı temalar ise; ağıt, yiğitlik ve kahramanlık konularının olduğu görülmektedir.

Bulgular sonucunda, Aksaray türkülerinin sözlerinde işlenen temanın büyük çoğunluğunun "Aşk-Sevda" olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Aksaray Türkülerinin Kadın/Erkek Söylemli Olma Durumuna Göre Dağılımı

<i>Kadın/Erkek Söylemli Olma Durumu</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Erkek Söylemli	7	58,3
Kadın Söylemli	3	25
Hem Kadın Hem Erkek Söylemli	2	16,6
<i>Toplam</i>	<i>12</i>	<i>100</i>

Tablo 8 incelendiğinde, 12 Aksaray türküsinin 7'sinin (%58,3) erkek söylemli (erkek ağzı), 3'ünün (%25) kadın söylemli (kadın ağzı) ve 2'sinin (%16,6) hem erkek hem kadın söylemli olduğu görülmektedir.

Bu bulgular sonucunda; Aksaray türkülerini içerisinde kadın söylemli türkülerin erkek söylemli türküleri göre daha az olduğu belirlenmiştir. Bu durumda Aksaray yöresinde erkeklerin duygularını dile getirirken kadınlara

oranla daha çok türkülerden yararlandıklarını ve sevgiliye söylenen sözcüklerin türkülerde yansdığı görülmektedir.

Tablo 9. Aksaray Türkülerinde Kullanılan Hitapların Dağılımı

<i>Kadına Yapılan Hitap</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>	<i>Erkeğe Yapılan Hitap</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Özel isim (Fatma ve Şerif)	19	Özel isim ve özel isme getirilen iyelik eki (Mehmedim, Azizim, Osmanım gibi)	12
Gelin	17	Efendi	9
Yar	7	Bir danem	8
Yârim	4	Yar	5
Hanım	4	Yârim	4
Sürmelim	4	Aslan	4
Nazlı Yârim	3	Uşak	2
Canım	3	Efe	2
Güzel	2	Zalım	2
Bir danem	2	Nazlı Yârim	2
		Oğlan	1
<i>Toplam</i>	<i>65</i>	<i>Toplam</i>	<i>51</i>

Tablo 9’da görüldüğü gibi, Aksaray türkülerinde saptanan hitap kelimeleri incelendiğinde erkek tarafından kadına yapılan hitaplarda, 12 türkünün içerisinde kullanım sıklığına göre 19 defa özel isim kullanılmıştır. Bunlar; “Fatma ve Şerif” isimleridir. Bu türkülerde 7 defa tekrarlanan “Yar” hitabı ise kullanım sıklığına göre ikinci sırada yer almaktadır. Ardından 4 ve 3 defa tekrarlanan hitapların; “Yarım”, “Hanım”, “Sürmelim”, “Nazlı Yarım”, “Canım” olduğu görülmektedir. En son sırada ise “Güzel” ve “Bir danem” hitapları türküde kullanım sıklığına göre sayıca az oluşu dikkat çekmektedir. Bu bulgular doğrultusunda kadına yapılan hitaplarda özel isimlerin kullanım sıklığı göze çarparken, bu hitapların kadınlara kullanılan saygı ve unvan ifadeleri olduğu görülmektedir.

Erkek için yapılan hitaplarda ise; özel isme getirilen iyelik eki (Mehmedim, Azizim ve Osmanım gibi) kullanılmıştır. İkinci olarak 9 defa kullanılan “Efendi” ifadeleri, 8 ve 5 defa kullanılan “Bir danem” ve “Yar” ifadeleri ile sıralanmaktadır. Ardından kullanım sıklığına göre 4 ve 2 kere “Yarım”, “Aslan”, “Uşak”, “Efe” ifadeleri yer almaktadır. Son sırada ise “Oğlan” kelimesi görülmektedir. Bu bulgular sonucunda kadına yapılan hitaplarda “Özel İsim” kullanılırken; erkeğe yapılan hitaplarda çoğunlukla “Özel isme getirilen iyelik ekleri” dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, Aksaray yöresinde özel isimlerin kadınlar ve erkekler arasında kullanımının önem arz ettiği ve günlük hayatlarında da bu özel isimlerle birbirlerine hitap ettikleri düşünülebilir.

Türkülerde yer alan kadın temalarının ve kadına yapılan hitapların, toplumun hafızasındaki kadın imajlarını yansıttığı, erkeğin toplumsal cinsiyet rollerinin toplum içindeki konumlarının belirlenmesinde türkü

metinlerinde etkili olduğu, yapılan hitapların türkülere de yansıdığı görülmektedir (Erdal, 2011: 39)

Tablo 10. Aksaray Türkülerinde Kullanılan Kıyafet ve Aksesuarların Dağılımı

<i>Kadın İçin Kullanılan Kıyafet/Aksesuar</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>	<i>Erkek İçin Kullanılan Kıyafet/Aksesuar</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Fistan-Entari	6	Püskül	2
Fes	2	Peştamal	2
Entere (Üç Etek)	1	Bıçak/Hançer	1
Terlik	1	Kuşak	1
		Mavzer	1
<i>Toplam</i>	<i>10</i>	<i>Toplam</i>	<i>7</i>

Tablo 10’da görüldüğü gibi, incelenen Aksaray türkülerinde kadın için kullanılan kıyafet/aksesuarlardan “fistan/entarinin” iki türkü içerisinde tekrarlanma sayısının 6 olduğu görülmektedir. Farklı türkülere geçen fes’in kullanım sayısı 2 iken, “Entere” (Üç Etek) ve “Terlik” kelimesi, diğer türkülere birer defa geçmektedir. Kadın giysisi olarak fistan ya da entari kullanımı, ayrıca kadının başına taktığı fes ve giydiği terlik dikkat çekmektedir.

Erkek için kullanılan kıyafet ve aksesuarlar incelendiğinde ise; türkü içerisinde iki defa püskül ve peştamal kullanımının olduğu görülmektedir. Bunun dışında erkek için kıyafetlerden ziyade aksesuarların yer aldığı belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla; “Bıçak/hançer, kuşak ve mavzer “dir.

Bu bulgular sonucunda; erkekler için kıyafetten ziyade aksesuarların kullanımının sayıca fazla olması, bu yörede yaşayan erkeklerin yaşam tarzını betimlediğini düşündürmektedir. Ayrıca bir diğer önemli husus ise erkeklerin kullandıkları aksesuarların kültürel kimlikleri ve geleneklerini de yansıttığını düşündürmektedir. Ayrıca bu aksesuarların erkeklerde güç sembolü olarak da kullanıldığı düşünülebilir.

Tablo 11. Aksaray Türkülerinde Renkler

<i>Renk</i>	<i>Nitelediği Olgu</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>	<i>Renk</i>	<i>Nitelediği Olgu</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Mor	Fistan	4	Ak / Beyaz	Fes	3
	Kuzu			Süt	
Sarı	Gelin	3	Kara	Yazı	1
Al /Kırmızı	Fistan	3			

Tablo 11’de görüldüğü gibi, Aksaray türkülerinde çoğunlukla mor renginin kullanıldığı görülmektedir. Kullanım sıklığı açısından sırasıyla; al (kırmızı), ak (beyaz) ve sarı renklerinin bulunduğu görülmüştür. Mor rengi fistan ve kuzuyu tanımlarken, al (kırmızı) renginin sadece fistanı nitelediği görülmektedir. Ak (beyaz) rengi kadınların başına taktığı fesleri nitelerken, sütün renginin kullanımında da izlenmiştir. Sarı rengi ise yeni evlenen gelinlerin saçlarını nitelemek amacıyla kullanılmıştır. Kara kelimesi de türküde bir defa geçmekte ve yazı (baht) anlamında insanın kaderini niteleyen renk olarak kullanılmıştır.

Bu bulgular sonucunda, yörenin türkülerinde geçen, renklerin nitelediği olguların genellikle insanların kullandıkları kıyafetlerde etkili olduğunu göstermektedir. Giysilerde kırmızı ve mor renklerinin günümüzde de yaygın olarak kullanımını bu kültürel izlerin geçmişten günümüze dek uzandığını düşündürmektedir. Kara kelimesi ise kötü şans, kader olarak nitelenirken, ak (beyaz) rengin türkülerde daha fazla yer alması yöre halkının iyi yürekli, temiz kalpli oluşlarına işaret ettiği söylenebilir.

Tablo 12. Aksaray Türkülerinde Çiçek ve Ağaçlar

<i>Çiçek-Ağaç İsmi</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>	<i>%</i>
Gül	4	57,14
Kiraz Ağacı	2	28,57
Elma Ağacı	1	14,28
<i>Toplam</i>	<i>7</i>	<i>100,00</i>

Tablo 12’de görüldüğü gibi, Aksaray türkülerinde çiçek ismi olarak sadece gül ifadesi geçmektedir. Bu ifadenin sıklığı, gülün bu yörede yetişiyor olduğunu göstermektedir. Öte yandan (diğer bir deyişle) yöre halkının kadınlarının gül gibi pembe yanak ve kırmızı dudaklarının olduğunu ifade etmektedir. Türkülerde ağaç olarak ise sadece kiraz ve elma ismi geçmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda; çiçek ve ağaçların türkülerde kullanım sıklığının sayıca az oluşu bu yörede ağaçların az yetişmesine yorulabilir. İklim özellikleri bakımından elma ağaçlarının yetişiyor olması ise kültürel özellikler ve çevre şartlarının birbirleriyle paralel oluşlarına işaret etmektedir.

Tablo 13. Aksaray Türkülerinde Hayvanlar

<i>Hayvan İsmi</i>	<i>Kullanım Sıklığı (f)</i>	<i>%</i>
Kuş	4	30,76
Horoz	2	15,38
Keklik	2	15,38
Aslan	2	15,38
At	1	7,69
Güvercin	1	7,69
Şahin	1	7,69
<i>Toplam</i>	<i>13</i>	<i>100,00%</i>

Tablo 13’te görüldüğü gibi; Aksaray türkülerinde hayvan türü olarak kuş isminin sayıca fazla olduğu görülmektedir. 12 türküde kullanım sıklığına göre sırasıyla hayvan türleri; “Horoz, keklik, aslan, at, güvercin ve şahin”dir. Bunlar içerisinde horoz, keklik ve aslan isminin sayıca fazlalığı dikkat çekmektedir.

Bu bulgular doğrultusunda; Aksaray türkülerinde hayvan isimlerinin kullanım sıklığı, yöre halkının günlük hayattaki yaşam biçimlerini ortaya koymaktadır. “Aslan” ifadesi ise genellikle türkülerde yöre erkekleri için “güçlü, kuvvetli ve yiğit” gibi nitelendirmelerde kullanılmıştır.

Tablo 14. Aksaray Türkülerinde Yer Alan Mekân İsimleri

<i>Mekân Adı</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>	<i>Mekân Adı</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Ev/Hane	8	Konya	6
Dam (Dambaşı)	3	Erzurum	1
Yayla	2	Tırablus	1
Oda	2		
Mapushane	2		
Köy	1		

Tablo 14'te Aksaray türkülerinde yer alan mekan isimleri görülmektedir. Kullanım sıklığına göre; en çok hane (ev), dam (dambaşı), yayla, oda ve mapushane yer almaktadır. En az kullanılan mekân ismi ise "köy"dür. Yerleşim bölgeleri içerisinde geçen isimler; "Konya, Erzurum ve Tırablus"tur.

Bu bulgular doğrultusunda; Aksaray türkülerinde kullanılan mekân isimlerinden ev ve dambaşının kullanım sıklığının büyük oranda oluşu, yöre halkının evlerini genellikle dam, dambaşı ve hane gibi kelimelerle adlandırdıklarını düşündürmektedir. Yerleşim bölgelerinden ise "Konya ve Erzurum" şehir isimlerinin türkülerde geçmesi, Anadolu coğrafyasının etkilerini göstermektedir. Bu durum Cumhuriyet öncesi dönemde Aksaray ilinin Konya'ya bağlı bir sancak oluşu sebebiyle açıklanabilir. Türküde geçen Erzurum ilinin yaylalarının yüksek ve havadar oluşu diğer illere göre farklılıklarını dile getirmektedir. Mekan isimlerinden Tırablus ise burada hem il hem de kuşak (soy) anlamında kullanılmıştır.

Tablo 15. Aksaray Türkülerinde Yer Alan Coğrafi Ögeler

<i>Coğrafi Öge</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>	<i>Coğrafi Öge</i>	<i>Kullanım Sıklığı</i>
Dünya	5	Boz yazı (Kıraç)	1
Yayla	2	Dağ	1
Bağ	1	Tepe	1

Tablo 15'te görüldüğü gibi, Aksaray türkülerinde yer alan coğrafi öğelerden "Dünya" ifadesinin kullanım sıklığı (5) öne çıkmaktadır. Diğer unsurların ise; "yayla, bağ, boz yazı, dağ ve tepe" olduğu görülmektedir.

Bu bulgulara göre; türkülerde kullanılan coğrafi öğeler, yöre halkının coğrafi özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Bölgede yaşayan insanların içinde bulunduğu durumu, coğrafi şartları göz önüne sermektedir. İç Anadolu bölgesinin kıraç bir yapıya sahip oluşu, yayla ve bağlardan oluşması sebebiyle türkülerde adı sıklıkla geçmektedir

Sonuçlar

Bu bölümde, Aksaray türkülerinin başlıca çeşitli motif ve unsurların neler olduğunun araştırıldığı bu çalışmada konu ile ilgili durum saptamaları yapılmıştır. Bulguların yorumlanmasına dayalı olarak erişilebilen sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda oluşturulmuş önerilere yer verilmiştir. Bu sonuçlar sırasıyla;

1. Türkülerin Aksaray yöresi içindeki dağılımında; (%33,3) Aksaray Merkez ve Niğde türkülerinin ilk sırada yer aldığı görülmüştür.

2. Mustafa Sarısözen kişinin Aksaray türkülerinde emeği geçen şahsiyetler arasında hem derlemeci hem de kaynak kişi olarak, tek olduğu saptanmıştır.

3. Aksaray yöresine ait türkü ezgilerinde ölçü yapılarının dağılım oranlarında, (%50) 4/4'lük ölçü sayısı dikkat çekmektedir.

4. Türkü ezgilerinde (%25) 6 ses sınırından oluştuğunu göstermektedir.

5. 12 türkünün ezgi dizilerinin dağılımında en çok kullanılan makam dizisinin (%50) Hüseyini ve Uşşak olduğu tespit edilmiştir.

6. Aksaray Türkülerinin büyük çoğunluğunun (%91,6) hikayesiz türkülerden oluştuğu görülmektedir.

7. İşlenen temaların (%83,3) aşk ve sevda konulu olduğu dikkat çekmektedir.

8. Erkek söylemlili türkülerin (%58,3) kadın söylemlili türkülere göre sayıca fazla olduğunu göstermektedir.

9. Aksaray türkülerinde kullanılan hitapların dağılımına bakıldığında; kadına yapılan hitapların sayıca fazla oluşu, bu hitaplarda en çok özel isim kullanıldığı görülmektedir.

10. Türkülerde geçen kıyafet ve aksesuarların kullanımında kadınlar için en çok fistan-entarinin kullanıldığı, erkekler içinse aksesuar kullanımının yaygın olduğu; püskül ve peştemalin kullanımının sıklığı görülmektedir.

11. Türkülerde geçen renklerin kullanım sıklığına bakıldığında mor renginin sayıca üstünlüğü göze çarpmaktadır. Kıyafet ve hayvanları nitelemek için kullanılan bu renk sıklıkla türkülerde geçmektedir.

12. Aksaray türkülerinde geçen çiçek ismi gül olmuştur. Ağaç isimlerinden ise kiraz ve elma olmuştur.

13. Türkülerde geçen hayvan isimlerinden kuş, horoz ve keklğin sayıca fazlalığı dikkat çekmektedir.

14. Türkülerde geçen mekan isimleri ev, hane ve dambaşı olmuştur. Mekân isimlerinden ise Konya kelimesinin kullanım sıklığı görülmüştür.

15. 12 türküde geçen coğrafi öğelerin kullanım sıklığına göre "Dünya ve Yayla" en çok öne çıkan motif olmuştur.

Öneriler

Bu çalışmanın sonucunda; TRT repertuarına kayıtlı olan Aksaray yöresine ait yazılı kaynakların az oluşu sebebiyle;

1. Diğer yöre türkülerinin derlenerek ve düzenlenerek repertuarımıza dahil edilmesi,

2. Akademisyenler ve müzisyenler tarafından Aksaray yöresine ait daha fazla alan çalışması yapılması,

3. Aksaray yöresi yerel sanatçıları ve yörede bulunan kaynak kişiler hayatta iken derleme çalışmalarının hızlandırılması ve böylece Aksaray yöresine özgü daha fazla türkünün repertuvara kazandırılmasının sağlanması önerilmektedir.

Tüm bunlara ek olarak;

4. Bu tür çalışmaların diğer il ve yörelerin türküleri için de yapılması ülkemizin kültürel değerlerinde dile gelen ve öne çıkan öğeleri gözler önüne sereceğinden önerilebilir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Atılgan, H. (2002). *Geçmişten günümüze Niğde halk müziği*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Balkaya, A. (2008). Kerem ile Aslı hikayesinde Kerem'in sevgili tasvirleri üzerine inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (4), 89-101

Bayrak, M. (1996). *Öyküleriyle halk anlatı türküleri*. Ankara: Baran Ofset.

Bayram, S. (2015). Sevdalinka ve türkülerde sevgili ve aşk algısı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 112-119

Boratav, P. N. (1981). *100 soruda halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek.

Erdal, T. (2011). Erkek ağızlı türkülerde kadın imajı. *Folklor/Edebiyat*, 17 (65), 37-52.

Gazimihal, M. R. (2006). *Anadolu türküler ve musiki istikbalimiz*. İstanbul: Ötüken.

Gökçe, E. (1982). *Eğin türküleri*. 6. b., Ankara: Yaba.

Önal, G. F. (2013). Orta Anadolu türkülerinde kadınlarımız, *Aile ve Kadın Sempozyumu*, 35-45. Kırıkkale.

Özbek, M. (1975). *Folklor ve türkülerimiz*. İstanbul: Ötüken.

Özbek, M. (1981). *Folklor ve türkülerimiz*. 3. b., İstanbul: Ötüken.

Sarısır, S. (2006) Şehir tarihi çalışmaları kapsamında Niğde bibliyografyası denemesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 20, 185-206.

Şentürk, A. A. (2015) Manzum metinler ışığında bir kalender dervişinin profili, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/8 Spring, p. 141-220

Taş, F. – Turhan, S. (2004). *Erzincan türküleri 1-2*. Ankara: Pegem.

Uçar, M. (1998). *Erzincan örf ve adetlerimizden bir demet*, Erzincan: Erzincan Belediyesi.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: "Aksaray Belediyesi" <http://aksaray.bel.tr/index.php> (Erişim: 14.10.2020)